

VYUŽÍVÁNIE PROSTRIEDKOV EÚ AKO ÚČINNÉHO NÁSTROJA PODPORY DIVERZIFIKÁCIE V PODMIENKACH SR A JEHO REGIONÓV[#]

TÓTHOVÁ Veronika, FIĽA Milan

Abstract

Diversification in agriculture offers farmers some independence on conventional farm activities. This also helps farmers to improve the life quality in the rural areas and offers the opportunity to achieve a higher income by increasing the value added of their products. Although these ideas have led European agricultural policy makers to create support mechanisms toward diversification. As such a mechanism we can understand The Rural Development Program 2007 – 2013, which has continuously followed the Sectorial Operational Programme 2004 – 2006. This program offers a financial support for farmers under the measure 3.1 Diversification into non-agricultural activities.

Key words: diversification, farmer, farms, programme, activity

JEL Classification: R - Urban, Rural, and Regional Economics

Abstrakt

Diverzifikácia v poľnohospodárstve ponúka farmárom určitú nezávislosť na konvenčných činnostiach farmy, pričom aj vďaka nej môžu farmári nie len zlepšovať kvalitu života na vidieku, ale zároveň majú možnosť dosiahnuť vyšší zisk aj vďaka zvyšovaniu pridanej hodnoty svojich výrobkov. Aj tieto myšlienky viedli tvorcov európskej agrárnej politiky k vytvoreniu podporných mechanizmov smerom k diverzifikácii. Takýmto mechanizmom je v súčasnosti Program rozvoja vidieka 2007 – 2013, ktorý plynule nadviazal na Sektorový operačný program 2004 – 2006, a ktorý ponúka farmárom možnosť finančnej pomoci v rámci opatrenia 3.1 Diverzifikácia do nepoľnohospodárskych činností.

Kľúčové slová: diverzifikácia, farmár, farmy, program, činnosť

Úvod

V súčasnosti sa v poľnohospodárskom sektore a vidieckom sektore do popredia čoraz viac dostáva pojem diverzifikácia, ako jedného z účinných nástrojov minimalizácie podnikateľského rizika a zvyšovania konkurencieschopnosti v dnešnej globálnej a veľmi dynamickej trhovej ekonomike. Práve preto aj Európska únia sa vo svojich programoch snaží intenzívne podporovať zavádzanie diverzifikácie v podmienkach vidieckej ekonomiky s cieľom zabezpečiť pre tieto územia a podniky v ňom pôsobiace udržateľný rast v kontexte zachovania krajiny či kultúrneho dedičstva.

[#] Príspevok bol vypracovaný aj vďaka podpore grantovej agentúry Ministerstva školstva SR a SAV VEGA v rámci projektu VEGA č. 1/0775/10 „Vplyv inovatívnych projektov podporovaných z fondov EÚ na konkurencieschopnosť vybraných poľnohospodárskych subjektov v Nitrianskom a Trnavskom kraji.“

Literárny prehľad

Diverzifikácia v poľnohospodárstve sa v našich podmienkach začína prvý krát objavovať v 80. rokoch 20. – teho storočia, ako určitá metóda rozloženia podnikateľského rizika, ale aj ako možnosť pre získanie určitej nezávislosti na tradičných činnostiach vykonávaných na farme. Tento kontext diverzifikácie nachádzame aj u autorov, ktorí ju napr. ako Smejkal – Rais (2010) chápu ako najčastejšiu metódu zameranú na znižovanie nepriaznivých dôsledkov rizika vo firmách a Joshi – Gulati – BIRTHAL – Tewari (2004) zas chápu diverzifikáciu poľnohospodárstva v prospech zvýšenia konkurencieschopnosti a tovarov s vysokou pridanou hodnotou ako dôležitú stratégiu na prekonanie mnohých nových výziev. Diverzifikácia môže byť podľa nich použitá ako nástroj na rozšírenie príjmov farmy, pre vytváranie nových pracovných miest, na znižovanie chudoby a zachovanie vzácnych pôd a vodných zdrojov. V tomto názore sa s nimi zhoduje aj Takáč (2010), vychádzajúc z jeho názoru môžeme konštatovať, že diverzifikácia nadväzuje na zmenu klímy, obmedzené zásoby energie a udržateľný rozvoj, ktoré sú kľúčovými výzvami a spolu s dopytom po ekologických produktoch a službách zároveň otvára priestor pre nové obchodné príležitosti a poskytuje tak podnikom väčší manévrovací priestor aj pri výbere najvhodnejšej alternatívy k pôvodnému výrobnému programu.

Agropodniky sa pri jej výbere môžu rozhodnúť pre diverzifikáciu do poľnohospodárskych činností, kde je vzhľadom k dlhodobému charakteru produkcie v poľnohospodárstve potrebné eliminovať príjmové riziká v agrosektore rozložením tržieb rovnomerne do celého roka. V tomto prípade sa uplatňuje diverzifikácia, kedy farmár kombinuje živočíšnu výrobu s rastlinnou výrobou, s možnosťou jej uskladnenia. Takýto spôsob diverzifikácie je najvhodnejší práve pre rodinné farmy, ktoré sa tiež môžu rozhodnúť aj pre diverzifikáciu do nepoľnohospodárskych činností (Špička, 2006). Hoci sa s postupom času názory jednotlivých autorov na danú problematiku menili, jedno však majú Kuehnle (2011) vychádzajúci z Ilberyho (1988), Weinberger-Miller (2009) ale aj Hron (2009) spoločné. Týmto spoločným článkom je cestovný ruch ako aj výroba, spracovanie a predaj vlastných výrobkov, na ktoré nadviazali aj tvorcovia európskej agrárnej politiky. Daní predstavitelia agrárneho sektora chápu tieto myšlienky ako možnosť zlepšenia stavu európskeho poľnohospodárstva (Arnošt, 2008) a zároveň aj takýmto spôsobom chcú pomôcť rozvoju multifunkčného poľnohospodárstva, ktoré má napomôcť zlepšovať podmienky na vidieku (zamestnanosť, udržanie biotopov, skvalitnenie života na vidieku, rozvoj a obnova „staronových dávno zabudnutých“ remesiel, ...

Pri diverzifikácii v poľnohospodárstve sa stretávame s názormi, že ak chce farmár minimalizovať riziko a zameria sa pritom na diverzifikáciu, tak by si mal predovšetkým vybrať medzi tým, či chce nové aktivity orientovať na poľnohospodárstvo, alebo ich smerovať mimo neho. Ak sa rozhodne zotrvať v agroodvetví a týmto smerom bude rozširovať svoju výrobu, tak názory jednotlivých autorov na takúto diverzifikáciu sa zhodujú práve v tom, že tento trend by mal mať zameranie na špecializované druhy rastlinných a živočíšnych druhov, ktoré sa tak často na farmách nevyskytujú, čo by mohlo danému farmárovi poskytnúť určitú konkurenčnú výhodu oproti ostatným agropodnikateľom a pomôcť mu tak zaplniť medzeru na trhu, ktorá tu z tohto nedostatku vzniká, čo mu poskytne možnosť osloviť aj nový okruh zákazníkov, ktorí by sa inak o jeho produkciu nezaujímali. To potvrdzuje svojimi výrokmi aj Takáč (2010), keď hovorí napr. o rastúcom dopyte ekovýrobkov. Ak sa však rozhodne pre druhý typ diverzifikácie a to smerom k nepoľnohospodárskym činnostiam, typ, ktorý podporuje aj EÚ a to priamo v jednotlivých národných Programoch rozvoja vidieka, tak vo väčšine prípadov sa jednotliví autori zameriavajú práve na sektor služieb. Pričom tieto služby viažu už na existujúce možnosti, kapacity, či zdroje, ktoré farma majiteľovi poskytuje, avšak nie vždy musia súvisieť

s poľnohospodárskou činnosťou prevádzanou na farme, čo kladie veľa krát na farmára väčšie časové či kapacitné nároky, pretože ak chce daný subjekt na tomto novom poli pôsobnosti uspieť, musí sa najprv s touto oblasťou oboznámiť a zároveň nájsť určité konkurenčné výhody, ktoré môže využiť v súvislosti s danosťami, ktoré mu poskytuje domovský región a ktoré ho odlišujú od ostatnej konkurencie. Tým získa pred ostatnými náskok, ktorý mu umožní ľahšie etablovanie sa na novom trhu. Avšak úspech v novom obore pôsobnosti, nie je vždy 100% zaručený, čo súvisí aj okrem iného úzko súvisí nie len so schopnosťami podnikateľa ale aj s rizikami diverzifikácie, ktoré sa počas jej celého procesu objavujú. Preto je pred každým takýmto rozhodnutím dôležité zvážiť nielen pozitíva a negatíva, ale aj kapacitné zabezpečenie, či eventuálne riziká takéhoto kroku.

Z nášho pohľadu je možné diverzifikáciu považovať za účinný nástroj pomáhajúci rozvrstviť a zmierňovať potenciálne riziká v súčasnej nestabilnej situácii v domacom prostredí ako aj svetových trhoch. Diverzifikácia predovšetkým v podmienkach poľnohospodárstva a podnikania na vidieku predstavuje možnosť vytvárania alternatívnych zdrojov príjmov a eliminuje riziká krachu či platobnej neschopnosti podnikateľov v prípadoch vzniku turbulencií v jednotlivých odvetviach. Zváženie prínosov a možných rizík však v každom prípade netreba opomínať.

Metodika

Pri spracovávaní podkladov sme vychádzali z aktuálnych informácií a vedeckých poznatkov zameraných na diverzifikáciu výroby v poľnohospodárskych podnikoch, ktorá tiež patrí k cieľom európskej poľnohospodárskej politiky a každá členská krajina má možnosť čerpať finančnú pomoc na tento cieľ v rámci vlastného Programu rozvoja vidieka; aj z tohto dôvodu sme sa rozhodli vykonať analýzu záujmu poľnohospodárskych subjektov v SR o možnosť podpory tejto činnosti v rámci SOP 2004 – 2006 a PRV 2007 - 2013. Údaje sme čerpali aj z Programu rozvoja vidieka SR 2007-2013, Sektorového operačného programu 2004 – 2006, ako aj z údajov Pôdohospodárskej platobnej agentúry.

Pri spracovaní príspevku bola použitá matematicko-štatistická analýza dát, metóda komparácie, analýzy, syntézy a vedeckej abstrakcie. Metóda vedeckej abstrakcie sa vzťahuje na oblasť celého príspevku, tak na teoretickú, ako aj analytickú časť.

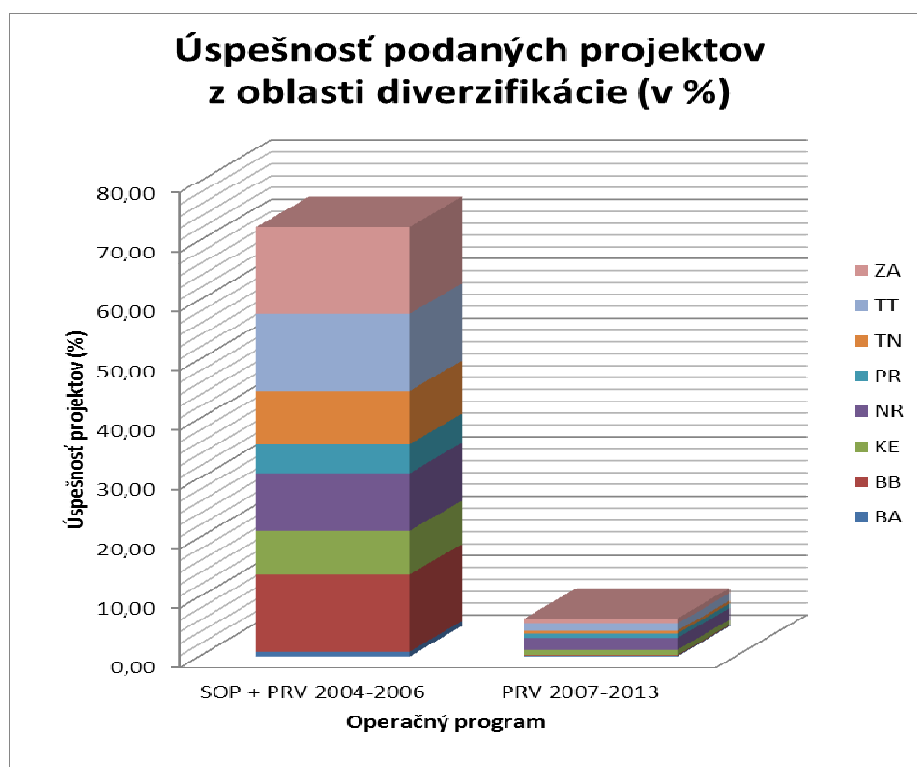
Príspevok bol vypracovaný aj vďaka podpore grantovej agentúry Ministerstva školstva SR a SAV VEGA v rámci projektu VEGA č. 1/0775/10 „Vplyv inovatívnych projektov podporovaných z fondov EÚ na konkurencieschopnosť vybraných poľnohospodárskych subjektov v Nitrianskom a Trnavskom kraji.“

Výsledky

Nakoľko EÚ v rámci poľnohospodárskej politiky podporuje diverzifikáciu výroby malých a stredných poľnohospodárskych podnikov, po vstupe do EÚ sa v roku 2004 takáto možnosť naskytna aj našim farmárom a to v rámci SOP 2004 – 2006, na ktorý plynule nadviazal PRV 2007 – 2013. Hoci v rámci SOP 2004 – 2006 bolo z 88 úspešne zrealizovaných žiadostí až 83 zameraných na agroturistiku, v súčasnosti je väčší záujem farmárov o bioplynové stanice, ktoré môžu danému agrosubjektu zabezpečiť určitú energetickú nezávislosť. V rámci týchto dvoch analyzovaných období sme porovnávali okrem podaných Žiadostí o nenávratný finančný príspevok aj ich úspešnosť, pričom sme zistili, že v skrátenom programovacom období 2004 – 2006 bola celková úspešnosť projektov 72,36 %, pričom v súčasnom programovom období 2007 – 2013 je to do dnes len 6,43 % úspešnosť, čo je cca 11- násť

násobne nižšia percentuálna hodnota ako v minulosti. V rámci hodnotenia úspešnosti projektov by sme za najúspešnejší kraj v 1. Období (2004 – 2006) mohli označiť Žilinský kraj (14,63%), tesne nasledovaný Trnavským a Banskobystrickým krajom (13,01%) a na treťom mieste sa umiestnil Nitriansky kraj s 9,76%, pričom najmenej úspešný bol Bratislavský kraj (0,81%), v rámci ktorého bol podaný a zároveň úspešný len 1 projekt a aj to cez PRV 2004 - 2006. V práve prebiehajúcom období sa v úspešnosti projektov zlepšil Nitriansky kraj, ktorý sa, s 1,98 % úspešnosti, z tretieho miesta v predchádzajúcom sledovanom období presunul na prvé miesto v súčasnosti. Na druhom mieste sa nachádza Trnavský kraj (1,24 %), ktorý si túto pozíciu obhájil a o tretie miesto sa delia Žilinský, ktorý si pohoršil, spolu s Košickým krajom s 0,87%. Na poslednom mieste sa znova nachádza Bratislavský kraj spolu s Banskobystrickým krajom s 0,12% úspešnosťou.

Obrázek 1 - Úspešnosť podávaných projektov z oblasti diverzifikácie v rámci PRV

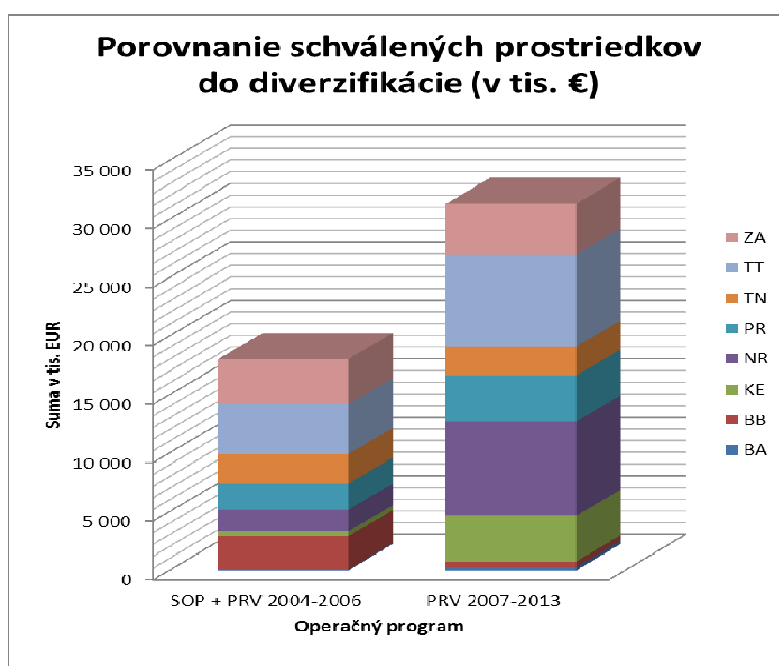

Zdroj: autori - na základe podkladových dát PPA, 2011

Ďalej môžeme sledovať, že záujem o finančnú podporu v rámci opatrenia 3.1 Diverzifikácia smerom k nepoľnohospodárskym činnostiam v sledovanom období 2007 – 2013 v počte prijatých žiadostí vzrástol a to cca 6,5 násobne oproti skrátenému obdobiu 2004 – 2006. Pričom zároveň vzrástol aj počet vyradených projektov, kde tento rozdiel tvoril až 7,4 násobok voči predchádzajúcemu obdobiu, keďže tento počet vzrástol z pôvodne 35 vyradených projektov (2004 – 2006) na súčasných 260 projektov. Najaktívnejším krajom v počte podávaných projektov sa v oboch obdobiach stal Banskobystrický kraj a najmenej aktívnym bol Bratislavský kraj s 1 – 2 projektmi v sledovaných obdobiach; pričom pozície ostatných krajov sa v sledovaných obdobiach líšia, tak napr. v období 2004 – 2006 bol na druhom mieste s počtom 24 podaných žiadostí Žilinský kraj, kdežto v súčasnosti toto miesto zastáva Nitriansky kraj (131 podaných žiadostí). V rámci schválených projektov si svoje prvenstvo za predchádzajúce obdobie neobhájil Žilinský kraj, ktorý sa momentálne delí o tretiu priečku spolu s Košickým krajom v počte schválených projektov a prvenstvo si drží Nitriansky kraj, ktorý postúpil z tretieho miesta v predchádzajúcom období (12 schválených

projektov) na súčasné prvé miesto (16 schválených projektov), hoci ak tieto počty schválených projektov porovnáme, tak rozdiel tvoria iba 4 projekty, čo nie je až taký výrazný posun, pričom však aj vďaka týmto štyrom projektom v súčasne prebiehanom programovom období (2007 – 2013) najviac finančných prostriedkov z PRV 2007 – 2013 v rámci opatrenia 3.1 smeruje práve do Nitrianskeho kraja. Druhá najvyššia finančná čiastka je alokovaná do Trnavského kraja (7 876, 103 tis. €), aj vďaka tomu, že si daný kraj obhájil druhé miesto v počte schválených projektov. Hoci túto pozíciu zastával aj v minulom období, výškou alokovaných finančných prostriedkov však zastával s čiastkou 4 292 tis. € prvé miesto v rámci jednotlivých krajov Slovenska.

Obrázek 2 - Porovnanie schválených prostriedkov do diverzifikácie v regiónoch SR

Zdroj: autori - na základe podkladových dát PPA, 2011

Tabuľka 1 - Prehľad úspešnosti využívania prostriedkov PRV v oblasti diverzifikácie

Kraj	Prijaté žiadosti (počet)		Schválené projekty - uzatvorené zmluvy		Vyradené projekty (počet)		Vyplatená/ Schválená suma (v tis. €)		Úspešnosť projektov (%)	
	SOP + PRV 2004-2006	PRV 2007-2013	SOP + PRV 2004-2006	PRV 2007-2013	SOP + PRV 2004-2006	PRV 2007-2013	SOP + PRV 2004-2006	PRV 2007-2013	SOP + PRV 2004-2006	PRV 2007-2013
BA	1	2	1	1	1	0	79	299,728	0,81	0,12
BB	26	178	16	1	10	62	2 814	445,098	13,01	0,12
KE	14	110	9	7	5	37	428	3 907,725	7,32	0,87
NR	15	131	12	16	3	40	1 854	8 068,194	9,76	1,98
PR	8	107	6	6	2	32	2 236	3 914,569	4,88	0,74
TN	15	78	11	4	4	29	2 507	2 472,073	8,94	0,49
TT	20	106	16	10	4	30	4 292	7 876,103	13,01	1,24
ZA	24	97	18	7	6	30	3 817	4 348,275	14,63	0,87
Spolu	123	809	89	52	35	260	18 027	31 331, 766	72,36	6,43

Zdroj: autori - na základe podkladových dát PPA, 2011

Záver

Zo získaných údajov sme prišli k záverom, že hoci sa záujem jednotlivých poľnohospodárskych subjektov o podporu diverzifikácie výroby zvýšil, tak isto vzrástla aj neúspešnosť podávaných žiadostí, čo tvorí 32,14 % z celkového počtu podaných žiadostí. Naopak počet uzatvorených zmlúv 1,7 - násobne poklesol oproti predchádzajúcemu obdobiu a taktiež sa znížila úspešnosť projektov (11,26 – násobne). Z toho by sa dalo povedať, že hoci sa záujem o podporu diverzifikácie zvyšuje, ešte stále máme čo doháňať pri tvorbe a realizácii projektov, aby sme dokázali plnohodnotne využiť možnosti, ktoré nám ponúka EÚ aj formou takýchto podpôr a ich pomocou následne skvalitniť služby ponúkané farmármi a vytvoriť tak multifunkčné poľnohospodárstvo na území SR. Taktiež môžeme ďalej konštatovať, že SR neefektívne čerpá finančné prostriedky z fondov EÚ, nakoľko aj napriek vysokému záujmu zo strany farmárov a dostatočnej finančnej kapacity PRV 2007 – 2013, bolo zazmluvnených a finančne podporených (vysporiadaných) len veľmi málo projektov. Čo má taktiež súvislosť aj s tým, že v roku 2010 došlo k zmenám na politickej scéne SR a k nástupu novej vlády, pričom v tomto smere nebola vydaná žiadna výzva na predkladanie Žiadostí o nenávratný finančný príspevok.

Literatúra

- [1] HRON, J. *Možnosti využitií diverzifikace pro posilení konkurenceschopnosti malých a středních zemědělských podniků v České republice* [online]. Redakčně upravená závěrečná zpráva projektu QH71110. 2009. [cit. 20.7.2011]. Dostupné na internete: <http://www.mze-vyzkum-infobanka.cz/zpravy-13039.aspx>.
- [2] JOSHI, P. K., GULATI, A., BIRTHAL, P. S., TEWARI, L. 2004. Agriculture diversification in South Asia: Patterns, Determinants and Policy implications. In *Economic and Political Weekly*. 2004, roč. 39, č. 24, s. 2457-2467. [cit. 2.11.2011]. Dostupné na internete: <http://www.jstor.org/pss/4415148>.
- [3] KUEHNLE, E. *Objectives and Effects of Diversification in Large-scale Agricultural Businesses: Results of a Mail Survey in Eastern Germany* [online]. 2011 [cit. 26.1.2011]. Dostupné na internete: <https://www.uni-hohenheim.de/i410a/i3v/kuehnle.pdf>.
- [4] *Program rozvoja vidieka 2007 -2013* [online]. 2011 [cit. 30.9.2011]. Dostupné na internete: <http://www.apa.sk/index.php?navID=252>.
- [5] SMEJKAL, V., RAIS, K. 2010. *Řízení rizik ve firmách a jiných organizacích*. Praha: Grada, 2010. 360 s. ISBN 978-80-247-3051-6.
- [6] *Sumárny prehľad o SOP P-RV k 31.12.2009* [online]. 2010 [cit. 20.9.2011]. Dostupné na internete: <http://www.apa.sk/index.php?navID=368>.
- [7] *Sumárny prehľad – projektové opatrenia PRV SR 07-13 k 31.12.2010* [online]. 2011 [cit. 15.6.2011]. Dostupné na internete: <http://www.apa.sk/index.php?navID=353>.
- [8] *Sumárny prehľad o PRV SR 2004-2006 k 31.12.2009* [online]. 2010 [cit. 20.9.2011]. Dostupné na internete: <http://www.apa.sk/index.php?navID=373>.
- [9] ŠPIČKA, J. 2006. *Řízení podnikatelských rizik v zemědělství*. Informační studie. Praha: Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky. 2006. 58 s. ISBN 80-86671-36-4.
- [10] TAKÁČ, I. 2011. EÚ Politika podpory podnikania malých a stredných podnikov. In: *Podnikanie na vidieku (Obchodné právo EÚ I): zborník vedeckých prác z medzinárodnej konferencie*. Poľný Kesov: Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, 2011. s. 257 – 265. ISBN 978-80-552-0584-7.

- [11] WEINBERGER-MILLER, P. 2009. *Diversifizierung in der Landwirtschaft - eine Chance zur Stabilisierung der landwirtschaftlichen Betriebe und vom ländlichen Raum?* [online]. 2009 [cit.26.1.2011]. Dostupné na internete: <http://www.lfl.bayern.de/ilb/unternehmensfuehrung/37233/linkurl_0_1_0_5.pdf>.
- [12] *Zoznam uzatvorených zmlúv k 31.12.2009 - opatrenie 3.1. 2010.* 2011 [cit. 17.6.2011]. Dostupné na internete: <http://www.apa.sk/index.php?navID=352>.
- [13] *Zoznam schválených projektov k 31.12.2009 v rámci opatrenia č. 10.* 2010 [online] 2011 [cit. 20.9.2011]. Dostupné na internete: <http://www.apa.sk/index.php?navID=373>.
- [14] *Zoznam schválených projektov k 31.12.2009 v rámci opatrenia č. 2.3.2. 2010* [online]. 2011 [cit. 20.9.2011]. Dostupné na internete: <http://www.apa.sk/index.php?navID=368>.

Adresa autorov:

Ing. Veronika Tóthová, Ing.Milan Fil'a, PhD., Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Fakulta európskych štúdií a regionálneho rozvoja / Katedra európskych politík, Tr. A. Hlinku 2, 949 76 Nitra., Slovenská republika, tel: +421 37 641 5609, 11, Email: veronika.tothova@uniag.sk, milan.fila@uniag.sk